

Studenter - Kraften för en progressiv rörelse för global hälsa?

Lotta Velin, Matilda Stjernqvist, Julia Bielik, Fredrika von Essen, Hanna Jerndal, Anna-Theresia Ekman

Lotta Velin, läkarstudent, Medicinska fakulteten, Lunds Universitet. E-post: lottavelin@me.com

Matilda Stjernqvist, läkarstudent, Medicinska fakulteten, Lunds Universitet.

E-post: ma2460st-s@student.lu.se

Julia Bielik, AT-läkare, Sjukhuset Arvika. E-post: julia.bielik@hotmail.com.

Fredrika von Essen, ledamot, IFMSA-Sweden. E-post: fredrika.vonessen@gmail.com.

Hanna Jerndal, AT-läkare, Infektionskliniken, Umeå Universitetssjukhus.

E-post: hanna.jerndal@gmail.com

Anna-Theresia Ekman, doktorand, Institutionen för global folkhälsa, Karolinska Institutet.

E-post: anna-theresia.ekman@ki.se

I denna text beskriver vi ett studentperspektiv på global hälsa utifrån erfarenheter från två föreningar. Vi presenterar resultaten från en enkät vi genomfört bland svenska läkarstudenter, samt kartlägger studentinitiativ som finns i Sverige. Det råder oenigheter kring hur "global hälsa" uppfattas och svaren grupperades enligt sex teman: "jämlighet", "hälsa bortom Sveriges gränser", "folkhälsa i hela världen", "tvärvetenskaplighet", "sjukvårdsorganisation och utveckling" samt "hållbar utveckling". Engagemang i global hälsa är utbrett och tar sig form av studentföreningar, utbyten, kunskapsspridning, forskning och deltagande i politiska högnivåmöten. Detta ger möjligheter att ta sig an ledarskapsroller, utveckla intresse och organisatoriska förmågor och förbereder en för att verka som läkare i en globaliserad värld. Unga är en progressiv kraft för global hälsa men vi behöver ta vara på intresset även efter studietiden.

In this piece, we describe a student perspective of global health, based on experiences from two student associations. We present results from a survey amongst Swedish medical students, and outline current initiatives in Sweden. "Global health" is understood in multiple ways, and perceived definitions were grouped into six themes: "equality", "health beyond Sweden's borders", "public health on a global scale", "interdisciplinary", "health system organisation and development", and "sustainable development". Engagement in global health is widespread and channelled through student organisations, exchanges, knowledge sharing, research, and participation in political high-level meetings. This provides opportunities to take on leadership roles, develop interest and organisational skills, and prepares future doctors to work in a globalised world. Youth is a progressive voice, but efforts should be made to sustain this interest beyond medical school.

Läkarstudenter och global hälsa - var befinner vi oss?

I takt med att intresset för global hälsa ökat har även efterfrågan på undervisning i ämnet vuxit. En enkätstudie publicerad år 2015 visade att majoriteten av svenska läkarstudenter (83 %) som läste sin sista termin på utbildningen efterfrågade mer undervisning i global hälsa. Studien visade ett signifikant samband mellan självskattad kompetens och mängd undervisning i ämnet (1). Samma mönster ses globalt - i en internationell enkätstudie med 492 deltagare var slutsatsen att det finns ett betydande intresse från läkarstudenter att lära sig mer om global hälsa (2).

Engagemang i global hälsa innebär oändliga möjligheter för lärande och personlig utveckling för studenter. Utöver den personliga nyttan för studenten tror vi att studenter utgör en samlad kraft för den progressiva global hälsa-rörelsen. I denna text vill vi dela ett studentperspektiv utifrån erfarenheter från två studentföreningar - Svenska Läkaresällskapets Kandidat- och Underläkarförening samt IFMSA-Sweden. För att belysa frågan presenterar vi även resultaten från en enkät vi genomfört bland svenska läkarstudenter.

Enkäten spreds via sociala medier i universitetens studentgrupper och i föreningsnätverken. Svaren bör tolkas med försiktighet, då urvalet inte är representativt för alla läkarstudenter och det är troligt att personer med intresse för global hälsa varit mer benägna att svara. Trots detta tror vi att den kan ge en fingervisning om hur engagerade studenter ser på disciplinen global hälsa och hur det passar in i deras framtida läkargärning. Totalt svarade 95 studenter på enkäten. Flest respondenter svarade från Göteborg (42 %), följt av Lund (23 %), Linköping (11 %), Umeå (7 %), Stockholm (6 %), Uppsala (6 %), samt Örebro (3 %). Nästan två tredjedelar av de svarande var kvinnor (64 %).

Studentengagemang - ett komplement till den formella utbildningen

Cirka 40 procent av deltagarna i vår enkät (39%) uppgav att global hälsa var en del av den obligatoriska utbildningen på läkarprogrammet och 36 procent av studenterna uppgav att de inte har lärt sig om global hälsa överhuvudtaget på sin utbildning. Däremot, uppgav 33 procent att de har engagerat sig i studentorganisationer och 16 procent berättade att de har vidareutbildat sig på egen hand, exempelvis genom att läsa böcker, titta på dokumentärer eller delta på konferenser om global hälsa. Av de svarande delgav 13 procent att de har varit på internationella utbyten eller praktik, men endast fyra procent nämnde att de hade varit involverade i forskning relaterad till global hälsa. Intresset och engagemanget under utbildningen är alltså stort.

IFMSA-Sweden

Där undervisningen i global hälsa ibland brister, kan studentföreningar spela en nyckelroll. International Federation of Medical Students' Associations (IFMSA) – en av världen största studentföreningar - och den svenska medlemsföreningen IFMSA-Sweden (möjligtvis känd bland dagens läkare under det tidigare namnet Swemsic), har sedan dess grundande år 1951 fungerat som en plattform för internationella samarbeten och engagemang i frågor som rör global hälsa. IFMSA samlar 1,3 miljoner läkar- och vårdstudenter från 130 olika länder som förenas i en vilja att göra världen bättre. Organisationen spelar en viktig roll inom internationellt policyarbete, huvudsakligen inom folkhälsa, sexuell och reproduktiv hälsa, mänskliga rättigheter och fred, samt medicinsk utbildning och kliniska eller forskningsinriktade utbyten. IFMSA-Sweden har verksamhet på samtliga sju studieorter i Sverige där läkarprogrammet finns. Genom sitt ideella engagemang inom IFMSA-Sweden får läkar- och vårdstudenter chansen att upptäcka och arbeta med sina hjärtefrågor inom global hälsa på lokal, nationell och internationell nivå.

IFMSA-Sweden anordnar årligen ett välgörenhetslopp för att öka kunskapen om hiv/aids. Sedan starten har över 70 000 kronor samlats in. Medlemmar engagerar sig också ideellt för att bland annat lära ut sexualundervisning, diskutera psykisk ohälsa i högstadie- och gymnasieklasser, samt besöka förskoleklasser som "nalledoktorer" för att avdramatisera sjukvården för barn. Liknande upplysningsverksamhet sker även i SFI-klasser där en dialog och ett kunskapsutbyte sker mellan vårdstudenter och nyanlända rörande svensk sjukvårdsorganisation, rätten till vård och kulturella perspektiv på hälsa och sjukdom. Medlemmar som är intresserade av genusfrågor kan agera amanuenser på läkarprogrammen på teman rörande normkritiskt förhållningssätt. Studenter kan även engagera sig för arbete med kulturell kompetens i vården genom "språkkvällar" där kulturella kontexter och språk i vården lyfts fram och diskuteras.

Svenska Läkaresällskapets Kandidat- och Underläkarförening

Medlemmar inom Svenska Läkaresällskapets Kandidat- och Underläkarförening (SLS KUF) organiserar årligen "Global Health Week". Det är ett initiativ som sker på samtliga orter där läkarprogrammet finns, för att uppmärksamma olika dimensioner av global hälsa. KUF, i samarbete med IFMSA-Sweden, anordnar även "master classes" inom global hälsa, där läkarstudenter och unga läkare innan legitimation bjuds in till workshops ledda av framstående experter på området i fråga. Tidigare ämnen har bland annat inkluderat global barnhälsa, tuberkulos och klimat och hälsa. Genom sitt engagemang i SLS kommitté för global hälsa har KUF-medlemmar även tagit aktiva roller när kommittén har anordnat Swe-

dish Global Health Conference i Umeå (2016) och Stockholm (2018). Siktet är nu ställt på en ny konferens i Malmö 2021 (3). Sedan 2019 drivs också podcasten ”The Swedish Global Health Podcast”(4) gemensamt med SLS och i skrivande stund spelas en rad nya avsnitt in inklusive en grundkurs i global hälsa!

SIGHT och studentinitiativ

Det ökande intresset för global hälsa märks också genom det ökande antalet organisationer på området. Samtliga svenska studentföreningar med anknytning till global hälsa samlas i Swedish Institute for Global Health Transformation (SIGHT) studentorganisationsnätverk sedan 2018. Bland dessa studentföreningar finns, utöver IFMSA-Sweden och KUF, även KI-baserade Swedish Organization for Global Health (SOGH) som huvudsakligen jobbar med sexuell och reproduktiv hälsa i Sverige och i Uganda, Mother and Child Health Association (MACHA) som arbetar med barn- och mödravård med särskilt fokus på Indien, och Swedish Network for International Health (SNIH) som framför allt är ett nätverk för masterstudenter i global hälsa eller folkhälsa.

Hur uppfattar studenter global hälsa?

I enkäten frågade vi läkarstudenter hur de själva skulle definiera global hälsa. Dessa svar grupperades enligt sex teman: ”jämlighet”, ”hälsa bortom Sveriges gränser”, ”folkhälsa i hela världen”, ”tvärvetenskaplighet”, ”sjukvårdsorganisation och utveckling” samt ”hållbar utveckling”. I texten nedan följer ett antal citat som alla är utdrag från svar på denna enkät.

Det tema som återkom oftast var global hälsa som ”folkhälsa i hela världen”, vilket lyftes av mer än 70 procent av studenterna. Under detta tema lyfte studenter fram kunskap om rådande hälsoläge, målet om att stärka hälsan samt vikten av sjukdomsprevention.

“Möjlighet för alla människor att uppnå god hälsa, psykisk och fysisk, samt jämlikhet i olika aspekter bland annat hälsa & socioekonomi.”

Kvinna, Termin 4, Uppsala

Det näst mest förekommande temat var ”hälsa bortom Sveriges gränser” (17 %), vilket definierade global hälsa huvudsakligen som arbete i låginkomstländer, tropikmedicin eller internationella hälsoinsatser av ”Läkare Utan Gränser” eller ”WHO”. I cirka tio procent av svaren lyftes jämlighet och internationella samarbeten fram i studenternas definitioner av global hälsa. En sådan definition var:

tema

“Hälsa ur ett jämlikt och hållbart perspektiv. Att lära av och hjälpa varandra.”

Kvinna, Termin 8, Lund

En mindre andel av studenterna (7 % respektive 6 %) inkluderade sjukvårdsorganisation och utveckling eller hållbar utveckling i sina svar. Temat “hållbar utveckling” innefattade även arbete med Agenda 2030, mänskliga rättigheter och miljö/klimat. Global hälsas tvärvetenskapliga natur, med hänvisning till samhällsvetenskap och epidemiologi, betonades i fem procent av svaren.

“För mig handlar global hälsa om att vidga mina perspektiv på hur hälso- och sjukvården ser ut i resten av världen, samt vilka utmaningar som finns och inte finns på andra platser till skillnad från hur det ser ut här.”

Kvinna, Termin 9, Lund

I enkäten fick de svarande ange sitt intresse för global hälsa på en skala från 1 (inget intresse) till 5 (väldigt stort intresse). Totalt sett angav 67 procent ett högt intresse för global hälsa (4 eller 5), 20 procent var neutrala (3) och 13 procent angav ett lågt intresse (1 eller 2). En större andel kvinnor angav att de hade ett stort intresse för global hälsa jämfört med män (72 % mot 61 %).

Progressivt påverkansarbete

Genom våra föreningar bedriver vi påverkansarbete och lyfter våra medlemmars perspektiv. Både IFMSA-Sweden och KUF deltar aktivt i samhällsdebatten genom att våra medlemmar författar debattartiklar, deltar på konferenser och aktivt utvecklar verksamhet såsom den som har beskrivits ovan. IFMSA-Sweden har haft en projektgrupp som arbetar för papperslösas och asylsökandes rätt till vård, och drivit dialoger med kursledningar för att integrera kunskap kring det i undervisningen på olika läkarprogram. KUF deltar dessutom i Svenska Läkaresällskapets arbete, genom representation i dess delegationer och kommittéer, samt i remissrundor.

Studentengagemang och påverkansarbete för global hälsa sträcker sig även bortom föreningsvärlden - studentrörelser har varit med och aktivt format global hälsa som den ser ut idag. Ett tydligt exempel är ”Decolonize Global Health”-rörelsen där unga har varit ledande. Begreppet ”Decolonize Global Health” åsyftar ett kritiskt perspektiv till global hälsas historia och att även granska den ojämlikhet som lever kvar än idag (4). Ett annat exempel där ungt engagemang har omkullkastat status quo är klimatrörelsen där ledare som Greta Thunberg och grupper som Fridays for Future har skapat ett momentum för klimatfrågan, vilket kommer att fortsätta att påverka global hälsa under lång tid framöver. Likaså är flertalet unga ledare med och driver arbete kring kopp-

lingen mellan klimat och hälsa, exempelvis genom initiativ som Doctors For Future, Läkare för Miljön, Sjukhusläkarnas arbetsgrupp för klimat och hälsa och SLS klimatpolicy som släpptes 2020 (5).

Påverkansarbetet äger även rum på den internationella arenan. IFMSA har exempelvis sedan länge officiella samarbeten med flera organisationer inom Förenta Nationerna (FN), exempelvis Världshälsoorganisationen (WHO), FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (UNESCO) och FN:s samlade program mot hiv/aids (UNAIDS). Dessa samarbeten ger läkar- och vårdstudenter en möjlighet att få göra praktik på dessa organisationer. IFMSA skickar även årligen en delegation till WHO:s Världshälsoförsamling. Det är den enskilt största delegationen som skickas från en ungdomsorganisation till FN-mötet och där driver delegationen unga läkarstudenters åsikter direkt gentemot beslutsfattare och andra aktörer inom global hälsa. Mötesdeltagandet ger såklart även studenterna möjligheter att få en fördjupad förståelse i hälsopolicy, diplomati och internationellt påverkansarbete.

Engagemanget inom FN kan även ta form genom att studenter deltar i, eller är med och anordnar, en simulering av ett FN-möte. Syftet med FN-simuleringar är att öka förståelsen för hur beslutsfattandet går till på högnivåmöten. Simuleringar kan också syfta till att förbereda nuvarande studenter inför att delta i den typen av möten längre fram i sina studier, eller i sitt framtida yrkesliv. Ett exempel är den nordiska simuleringen NorWHO, som arrangeras årligen i Köpenhamn. Simuleringen efterliknar Världshälsoförsamlingen och pågår i fem dagar.

Unga - den progressiva kraft som behövs i global hälsa?

Studentengagemang i global hälsa är stort. Genom studentföreningar, utbyten, kunskapspridning, forskning och deltagande i politiska högnivåmöten får vi ta oss an ledarskapsroller, utveckla vårt intresse och organisatoriska förmågor samtidigt som vi förbereder oss för att verka som läkare i en globaliserad värld. Samtidigt tror vi att detta engagemang kan gynna både lokalt liksom rörelsen för global hälsa i stort och att den unga generationen kan vara en behövd kritisk röst för att driva utvecklingen vidare. Kunskap om global hälsa är oundgängligt i dagens samhälle och dess relevans lär bara växa. Men vad händer med vårt engagemang efter läkarexamen? Det finns nämligen en lucka - från ett smörgåsbord av möjligheter under studenttiden till en mer svårnavigerad verklighet när universitetstiden är förbi. Färre än fem procent av deltagarna i vår enkät uppgav att de har deltagit i forskningsverksamhet inom global hälsa. Kan detta vara plattformen för ett fortsatt engagemang bortom studietiden?

Unga är en progressiv kraft som driver utvecklingen framåt och förhindrar att rörelsen för global hälsa saktar ner tempot eller börjar nöja oss nu när vi har kommit en bit på vägen. Som det har framkommit både i enkätsvaren men även

i berättelserna om studentengagemang som exempelvis klimataktivism eller rörelsen för “decolonize global health” så kan unga bidra med perspektivet av ett par färska ögon som kritiskt kan granska och ifrågasätta rådande normer. Detta tror vi är nödvändigt för att undvika att global hälsa blir förlegat.

I vår enkät var det fler kvinnor än män som svarade - det är inte förvånande. Det stämmer väl överens med erfarenheter från studentorganisationer, där fler kvinnor än män engagerar sig på både lokal och nationell nivå. Det stämmer också överens med globala erfarenheter, där hela 70 procent av de som arbetar med globala hälsofrågor är kvinnor. Trots detta är bara 27 procent av det globala toppskiktet inom global hälsa kvinnor och endast fem procent är kvinnor från låg- eller medelinkomstländer (6). Dessutom utgör män 80 procent av styrelserna i de största globala hälsoorganisationerna. Den sneda könsfördelningen i maktpositioner är inte begränsad till global hälsa, men är anmärkningsvärd när fältet säger sig arbeta för att uppnå en jämlik hälsa och då vi vet att diskriminering och ojämlikhet är nära kopplade till hälsoutfall.

Bana vägen för de läkare vi vill ha i framtiden

I en värld som förändras ställs läkare inför nya utmaningar, på hemmaplan såväl som globalt. I vår enkät frågade vi läkarstudenter vilken grad de tror att de kommer ha nytta av kunskaper och erfarenheter av global hälsa som blivande läkare i Sverige. Detta fick de gradera på en skala från 1–5 (inte alls relevant till väldigt relevant). 77 procent ansåg det vara relevant (4 eller 5) med erfarenheter av global hälsa, 14 procent var neutrala (3) och 9 procent ansåg ej att det var relevant (1 eller 2).

Studenterna fick även själva beskriva vilka aspekter av global hälsa de ansåg att de skulle ha nytta av som framtida läkare. Utifrån svaren identifierades följande teman; kunskap om sjukdomar som är vanligare i andra länder än Sverige, kunskap som kan bidra till hälsan för personer som invandrat till Sverige, utbredning av sjukdomar globalt, kulturell kompetens, hur sjukvården fungerar praktiskt i andra länder än Sverige samt jämlik hälsa.

Kunskap om och erfarenheter av andra länders sjukvårdssystem lyfts som en viktig erfarenhet. Det handlar bland annat om kostnadseffektiv vård och hur vården snabbt kan ställa om i krissituation. Förståelse för olika sjukvårdssystem gynnar den svenska sjukvården, eftersom det ger perspektiv och insikter om förbättringsmöjligheter. Dessutom kan erfarenheten vara outhärlig i situationer där en snabb omorganisation krävs även i Sverige.

När den internationella rörligheten ökar utmanas läkare av såväl ett skiftande sjukdomspanorama som kulturella aspekter. En stor del av studenterna resonerar kring att kunskaper i global hälsa bidrar till att läkare kan ge bästa möjliga vård för den enskilda patienten i Sverige. Detta genom förståelse, bemötande

och kunskap om sjukdomar som är eller tidigare varit ovanliga i Sverige. En annan utmaning som framtidens läkare står inför är hälsoklyftor. Detta lyfts också fram i enkäten. För att hantera detta föreslås kunskap om jämlik hälsa, förståelse för epidemiologiska faktorer och preventionsarbete samt förståelse för att hälsoklyftor går att motarbeta.

Studentengagemanget i global hälsa är starkt. Vi befarar dock att studenters intresse för global hälsa riskerar att rinna ut i sanden när studietiden är förbi. Så vad väntar vi på? Vi behöver ta vara på intresset för global hälsa även efter studietiden och se det som den resurs det är. Möjligheterna är många. Genom att exempelvis stötta unga läkares engagemang, erbjuda utbyten under ST-tiden och möjliggöra forskning inom global hälsa för unga läkare så får vi läkare som är redo för morgondagens utmaningar. Det är dags att bana vägen för de läkare vi vill ha - nu och i framtiden.

Referenser

1. Ehn S, Agardh A, Holmer H, Krantz G, Hagander L. Global health education in Swedish medical schools. *Scand J Public Health*. 2015 Nov;43(7):687–93.
2. Göpfert A, Mohamedbhai H, Mise J, Driessen A, Shakil A, Fitzmaurice A, et al. Do medical students want to learn about global health? *Glob Health Action*. 2014 May 16;7:23943–23943.
3. Svenska Läkaresällskapet, Lunds Universitet. Swedish Global Health Conference 2020 [Internet]. [cited 2020 Aug 6]. Available from: <https://www.sghc2020.org/>
4. Svenska Läkaresällskapet. SLS podcast [Internet]. [cited 2020 Aug 6]. Available from: <https://www.sls.se/utbildning/utbildningsaktiviteter/slsprogramverksamhet/sls-podcast/>
5. Svenska Läkaresällskapet. SLS agerar för minskad klimatpåverkan och en hållbar hälso- och sjukvård [Internet]. 2020 [cited 2020 Aug 6]. Available from: <https://www.sls.se/om-oss/aktuellt/publicerat/2020/sls-agerar-for-minskad-klimatpaverkan-och-en-hallbar-halso--och-sjukvard/>
6. Global Health 5050. 2020 Global Health 50/50 Report [Internet]. 2020. Available from: <https://global-health5050.org/2020report/>